

EKOLOGIK XAVFSIZLIK-ASR MUAMMOS

Joldasbaeva Gulchehra Maxsetbayevna

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7225215>

Kalit soʻzlar: ekologik xavfsizlik, ekologik muammolar, global muammolar, mintaqaviy muammolar, orol dengizi.

Ключевые слова: экологическая безопасность, экологические проблемы, глобальные проблемы, региональные проблемы, Аральское море.

Atrof-muhit xavfsizligi g'oyasi, uning kontsepsiyasini tinglash bilan, 'zingizni ekologik xavf-xatarlardan qanday himoya qila olishingizga bog'liq. So'nggi asrlarda bizning geosiyosiy hayot tarzimiz tubdan o'zgardi. Tarixiy jihatdan, odamlar duch keladigan xavflardan biri bu qurolli to'qnashuvlarda o'zlarining harbiy siyosati edi. Biroq, bugungi kunda bizning dushmanimiz o'zgargan. Endi ular biz duch keladigan va bu muammolarni hal qilish uchun birlashishimiz kerak bo'lgan global muammolardir. Yangi ekologik muammolarning paydo bo'lishi biz ularga qarshi kurashish uchun yangi texnologik ishlanmalarga ega bo'lishimiz kerakligini anglatadi. Shuning uchun ekologik xavfsizlik global muammoni himoya qilishning bir qismi sifatida qaraladi. Unga har ikkala institutsional darajadagi qulay xalqaro yondashuv yaqinlashadi. Har bir mamlakatda ekologik xavfsizlik bo'yicha o'z milliy siyosati mavjud. Bu har bir mamlakatda alohida rivojlanish uchun yopishib qolishi muqarrar, chunki bu istiqbolga bog'liq. Harbiy xavfsizlik keng qamrovli qarashga yo'l ochadigan joylar mavjud, bu ekologik xavfsizlikka bo'lgan ehtiyoj bilan birga oziq-ovqat xavfsizligi, ijtimoiy beqarorlik, qashshoqlik va boshqalar bilan bog'liq muammolarni hal qilishga harakat qiladi. Ijtimoiy, insoniy, iqtisodiy va atrof-muhit bilan bog'liq bo'lgan sanalarni keltirish biroz murakkab. Biroq, Shuni aniq aytish mumkinki, 20-asrning XNUMX-yillaridan boshlab ular ekologik ong va ekologik harakatning birinchi paydo bo'lishi edi. Atrof-muhit tarixidagi muhim moment 80-yillarda bo'lib, aynan shu erda ekologik xavfsizlik g'oyasi, shu jumladan, ijtimoiy, iqtisodiy va insoniy unsurlar keng ommalasha boshladi. Keyinchalik, 90-yillarda FAO inson huquqlari kontsepsiyasining keng doirasi sifatida "inson xavfsizligi huquqlari" tushunchasini birinchi bo'lib kiritdi. Boshqacha qilib aytganda, insonlar o'zaro uyg'unlikda yashashlari mumkin bo'lgan sog'lom muhitga ega. Va bundan oldin aytib o'tganimizdek, ekologik xavfsizlik biz joylashgan davlatlarga va ularning iqtisodiy, siyosiy, ijtimoiy va ekologik rejimiga bog'liq. Har bir aniq vaziyatda biz tahlil qilinishi kerak bo'lgan va farqlovchi xususiyatlar mavjud bo'lgan cheksiz omillarni topishimiz mumkin.

Biz O'rta er dengizi atrof-muhit xavfsizligi haqida gaplashamiz, chunki bu bizni qiziqtiradi. Ushbu turdagi ekologik xavfsizlik masalalarida:

- O'rta er dengizi cho'llanishi: insonlarning barcha tabiiy hududlarni urbanizatsiya qilish harakati tufayli. O'simliklar qatlami vayron bo'lganligi sababli tuproq eroziyasi tezligi oshadi va qurg'oqchilikka qo'shilib, cho'llanish va biologik xilma-xillikni yo'qotishiga olib keladi. Cho'llanish muammosi tobora o'sib bormoqda.
- Iqlim o'zgarishini oldindan ko'rish. Iqlim o'zgarishi asosan butun Iberiya yarim oroliga ta'sir qiladi. Biz iqlim o'zgarishi ta'siriga nisbatan geografik jihatdan zaif hududmiz. Bizga eng ko'p hujum qiladigan elementlar - qurg'oqchilik, haroratning ko'tarilishi va eroziya.
- Turlarning yo'q bo'lib ketishi. O'rta er dengizi mintaqasining ekologik xavfsizligini hisobga olishning yana bir jihat. Cho'llanish tufayli ko'p miqdordagi biologik xilma-xillik va tabiiy ekotizimlar yo'qoladi. Bu ko'plab turlarning yo'q bo'lib ketishiga olib keladi va boshqalarni yo'q bo'lish xavfiga olib keladi.
- Haddan tashqari baliq ovlash: baliq ovlash darajasi turning qayta tiklanishidan kattaroqdir. Bu dengizlardagi oziq-ovqat zanjiridagi nomutanosiblikka va boshqa turlarning erta yo'q bo'lib ketishiga olib kelishi mumkin. Ular, shuningdek, tasodifan tutilgan ko'plab baliq turlariga va boshqalarga xavf tug'diradi.
- Suv resurslarining etishmasligi. Iqlim o'zgarishi ta'sirida hisobga olinadigan jihat. Qurg'oqchilik - bu Iberiya yarim orolida chastotasi va intensivligining oshishi bilan yuzaga keladigan meteorologik hodisa.
- O'rmon yong'inlari. Umumiy darajadagi o'rtacha harorat yuqori bo'lganligi sababli, biz o'rmon yong'inlarining intensivligi va chastotasiga ega bo'lishimiz mumkin. Bunga qurg'oqchilik va issiqlik to'lqinlari vaqtlari qo'shiladi. O'rmon yong'inlari nafaqat ekotizimlarning sifatini yo'q qiladi, balki biologik xilma-xillikni kamaytiradi. Bu turlarning yo'q bo'lishining yana bir natijasidir.
- Issiqlik to'lqinlari. Ushbu hodisa o'rtacha haroratning oshishi bilan bog'liq.
- Surunkali qurg'oqchilik. Ular yog'ingarchilikning o'rtacha yillik darajasi pastligi bilan bog'liq.
- O'rim-yig'im yo'qotishlari. Ular bir nechta kombinatsiyalangan effektlarning birlashishi bilan bo'ladi. Bir tomondan, harorat ko'tarilishi odatiy edi. Boshqa tomondan, tez-tez va kuchli qurg'oqchilik. Bundan tashqari, issiqlik to'lqinlari va suv toshqini va kuchli yong'ir kabi favqulodda qurbaqa ob-havo hodisalari qo'shiladi.
- Iqtisodiy va oziq-ovqat xavfsizligi muammolari.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. EKOLOGIK XAVFSIZLIK. S.GAZINAZAROVA. I.AXMEDOV. B.MUXAMEDGALIYEV. A.XOJIYEV TOSHKENT 2010.

2. O'zbekiston respublikasida atrof tabiiy muhitni muhofazasi va tabiiy resurslardan foydalanishning holati to'g'risida. Milliy ma'ruza. 2006.
3. Alixanov B. O'zbekistonning ekologik sharhi. Toshkent, 2008.
4. Ashixminoy T.Ya. Ekologicheskiy monitoring. Moskva. Alma Matyer, 2008.
5. EYPKOB, A.B. I..QerrKHH eKOnOfH'IeCKaR" 6e30rracHoCTb. MOCKBa2003 r.
6. BopHKoB A.A. 06~aR" 3KOnorHR". MockBa. 2005
7. D. Yormatova. Sanoat ekologiyasi. Toshkent 2008.
8. D. Yormatova. Tabiiy fanlaming zamonaviy konsepsiyasi. Toshkent 2008
9. D.Yormatova. Ekologiya. Toshkent. 2009.
10. D.Yormatova. Ekologik monitoring. Toshkent 2011:
11. D.Yormatova. Ekologiya fanidan seminar mashg'ulotlari uchun qo'llanma. Toshkent. 2011.